

PEDAGOGIK KOMPETITNTLIKNI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYASI TUSHUNCHASI VA KLASSIFIKATSIYASI

Xolov Olimjon

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti dotsenti

To'dayeva Sayyora Azimjon qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak muhandislarning kasbiy faoliyatida yuzaga keladigan ilmiy-texnik hamda amaliy muammolarni hal qilish va tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'loshlari uchun axborot va pedagogik texnologiyalar integratsiyasi asosida talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish orqali o'qitish sifatini ta'minlash va nazorat qilishning ahamiyati haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalitso'zlar: Pedagogik, texnologiya, metod, talablar, uslub, ko'nikma, malaka, ijtimoiy texnologiya, ishlab chiqarish texnologiyasi.

Kirish. Zamonaviy axborot va kompyuter texnologiyalarining jadal rivojlanishining zamonaviy davri muhandis ixtisosligidagi yuqori malakali mutaxassislariga yuqori ehtiyoj bilan tavsiflanadi. Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llash orqali talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundankunga kuchayib bormoqda.

1) Ensiklopedik lug'atda texnologiya so'ziga shunday ta'rif beriladi: texnologiya – bu “biror bir material, yarimfabrikat, yoki xomashyoni qayta ishlash, tayyorlash, uning holatini o'zgartirish, xususiyatlarini boshqacha qilishga yo'naltirilgan metodlar majmuasidir”.

2) V. Dal lug'ati: “har qanday ish, faoliyat, mohorat va san'atda ishlatiladigan uslublar majmuasidir”.

3) S.I.Ojegov lug`atida texnologiya biror bir ishlab chiqarish jarayonida ishlatiladigan turli metodlar majmuasi sifatida qaraladi, texnologiya deb ishlab chiqarishning ilmiy bayoniga aytiladi: “Texnologiya – bu bilim, malaka, ko`nikma, metodlar va faoliyat turlarining majmuasi bo`lib, har qanday muammolarning ilmiy yechilishi algoritmi hisoblanadi”.

4) “Texnologiya – bu turli xil metodlar majmuasigina bo`lib qolmay, u texnologiyada biror bir konkret maxsulot ishlab chiqarishga yo`naltirilgan bo`lishi zarur” (S.A.Smirnov). 5) “Texnologiya deganda avvalgi holatdagi har qanday maxsulotning yangi tarzda qayta shakllantirilishi bo`lib, mahsulot sifatida odamlar, axborot, jismoniy va moddiy boyliklar qaralishi mumkin, ularning barchasi yangi mahsulot ishlab chiqarishga yo`naltiriladi” (M.X.Melson).

Bugungi kunda ishlatiladigan barcha texnologiyalar ikki turga bo`linadi:

1-Ishlab chiqarish texnologiyalari: xomashyoni hamda uning asosidagi ‘olufabrikatlarni ishlash va qayta ishlash (neft, ruda, yog`och) va uning asosidagi ‘olufabrikatlar (metall, prokat, tarket, gi`sokarton v.b..).

2-Ijtimoiy texnologiyada: xomashyo va uni qayta ishlash mahsuloti sifatida inson omili turadi. Unda qayta ishlashga yo`naltiruvchi narsa inson omili va undagi xususiyatlar o`zgarishlari bo`ladi (masalan, o`qitish texnologiyalarining o`zgarishi).

Ta’lim-tarbiya mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar o`tishi bilan kengayib borishi natijasida uning shakl va usullari ham takomillashib bormoqda. Hozirda inson faoliyatining asosiy yo`nalishlari shu faoliyatdan ko`zda tutilgan maqsadlarni to`liq amalga oshirish imkoniyatini yaratuvchi yaxlit tizimga, ya’ni texnologiyalarga aylanib bormoqda. Pedagogik texnologiyaning mazmuni esa o`qituvchi, tarbiyachi tomonidan o`quvchi (ta’lim oluvchi)ga aqliy, ruhiy, axloqiy jihatdan turli usulda ta’sir o`tkazishdan iboratdir. ‘Pedagogik texnologiya tushunchasi XX asrda ‘aydo bo`ldi va turli rivojlanish bosqichlaridan o`tib kelmoqda. Dastlab bu tushuncha 1940-yillardan 50-yillar o`rtasigacha

„ta’lim texnologiyasi» deb qo’llanilib, o’quv jarayonida **audio-vizual texnika vositalaridan foydalanishni** ifoda qilgan. ‘edagogik texnologiya tushunchasi dastlab XX asrning o’rtalarida AQShda qo’llana boshlagan. Bunda „Pedagogik texnologiya» va „ta’lim texnologiyasi» atamaları faqat **texnika vositalari yordamida** o’qitishga nisbatan qo’llangan edi. O’tgan asrning 50-yillari o’rtasidan 60-yillargacha „ta’lim texnologiyasi» atamasi qo’llanilib, bunda **dasturlashtirilgan ta’lim** nazarda tutilgan. 70-yillarda „Pedagogik texnologiya» atamasi qo’llanilib, u avvaldan **loyihalashtirilgan va aniq belgilangan** maqsadlarga erishishni kafolatlovchi o’quv jarayonini ifodalagan. 1979-yilda AQShning ‘edagogik kommunikatsiyalar va texnologiyalar assotsiatsiyasi tomonidan ‘edagogik texnologiyaga quyidagicha ta’rif berilgan edi: „Pedagogik texnologiya bilimlarni o’zlashtirishning hamma jihatlarini qamrab oluvchi muammoni tahlil qilish va rejalashtirish, muammoning yechimini baholash va uni boshqaruvchilar, g’oyalar, vositalar va faoliyatni tashkil qilish usullarini o’z tarkibiga oladigan **kom’leks integrativ jarayondan** iborat...». 80-yillarning boshidan ‘edagogik texnologiya deb ta’limning **kom’yuterli va axborot texnologiyalarini** yaratishga aytilgan.

2. Pedagogik texnologiyaning har turli ta’riflari mavjud bo’lib, ulardan ayrimlarini ko’rib chiqamiz:

Texnologiya — biror ishda, mahoratda, san’atda qo’llaniladigan usullar, yo’llar yig’indisi. (**Izoxli lug’at**). Pedagogik texnologiya — o’qituvchi mahoratiga bog’liq bo’lmagan holda ‘edagogik muvaffaqiyatni kafolatlay oladigan, o’quvchi shaxsini shakllantirish jarayonining loyihasidir. (**V.’. Bes’alko**). Pedagogik texnologiya — ta’limning rejalashtiriladigan natijalariga erishish jarayoni tafsiloti. (**I.’. Volkov**). Ta’lim texnologiyasi — didaktik tizimning tarkibiy jarayonli qismi. (**M. Choshanov**). Pedagogik texnologiya — o’quv jarayonining o’quvchilar va o’qituvchi uchun so’zsiz qulay sharoitlar ta’minlashni loyihalash, tashkil qilish va o’tkazish bo’yicha hamma detallari o’ylab chiqilgan birgalikdagi ‘edagogik faoliyat modeli. (**V. M. Monaxov**). Pedagogik texnologiya — texnika resurslari, odamlar va ularning o’zaro ta’sirini hisobga olgan holda ta’lim shakllarini o’timallashtirish vazifasini qo’yuvchi o’qitish va bilimlarni o’zlashtirishning hamma jarayonlarini yaratash, qo’llash va aniqlashning tizimli

metodi (**YuNESKO**).Pedagogik texnologiya— bu tizimli fikr yuritish usulini ‘edagogikaga singdirish, boshqacha qilib aytganda, ‘edagogik jarayonni muayyan bir tizimga keltirishdir.Pedagogik texnologiya — bu o`qitishga o`ziga xos yangicha (innovatsion) yondashuvdir. U Pedagogikadagi ijtimoiy-muhandislik tafakkurining ifodalanishi, texnokratik ilmiy ongning Pedagogika sohasiga ko`chirilgan tasviri, ta`lim jarayonining muayyan standartlashuvi hisoblanadi. (**B. L. Farberman.**)Pedagogik texnologiya — turli mualliflar (manbalar)ning barcha ta`riflari mazmunini o`zida mujassam etuvchi umumlashtirishdan iborat. (**G. K. Selevko.**)Hozir ta`lim-tarbiya sohasida rivojlanib borayotgan yo`nalishlardan biri — zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o`quv jarayonida qo`llash bo`lib, uni amalga oshirish dolzarb vazifalardandir. Ma`lumki, ta`lim-tarbiya jarayoni katta avlod tomonidan o`z bilim va tajribalarini o`sib kelayotgan avlodga o`rgatishdan iborat bo`lib, bu jarayonda, asosan, inson hayoti uchun zarur axborotlarni avloddan-avlodga uzatish amalga oshiriladi.Insoniyat hayoti axborotlar bilan chambarchas bog`liq.. Boshqacha aytganda, insonning har bir harakati axborot olish va uzatish yoki undan foydalanish, uni o`rganish, o`zlashtirish, saqlash va boyitishdan iborat. Shuning uchun ham hozirgi insoniyat sivilizatsiyasini *axborot sivilizatsiyasi* deb ataladi.

Pedagogik mahorat va kompetensiya mezonlari

Pedagogik mahorat; kasbiy tayyorgarlik; professionalizm; pedagogik kompetensiya; kasbiy kompetensiya; zamonaviy pedagog; zamonaviy o`qituvchi; zamonaviy model; pedagogik kompetensiya modeli; professional tayyorlashning zamonaviy modeli. Pedagogik professionalizm. Professionalizm – o`z kasbining ustasi degan ma`noni beradi. Kompetensiya esa o`z kasbga munosib, o`z kasbini har tomonlama uddalay oladi degan ma`noni anglatadi. Pedagogik kasbiy kompetensiya professionalizm bilan mahoratli yoki pedagogik mahorat O`rtasida turuvchi tushuncha ekanligi.o`zbek tilida “professionalizm”ni “master”— “usta”, “masterstvo” - “mahorat” so`zlari xalqaro andozalardan kirib kelgan “professionalizm” va “kompetensiya” tariqasida qo`llayshni maqsadga muvofiq deb belgilanishi. Professionalizimga erishish uchun istak, izlanuvchanlik, doimo o`qish-o`rganishga tayyorgarlik va o`z mahoratini oshirib borish kabi qobiliyatlar zarur bo`ladi.Oliy ta`lim o`qituvchisi kasbiy kompetensiyasini

takomillashtirishning nazariy va amaliy aspektlari Mamlakatimizda va boshqa bir qator xorijiy mamlakatlarda “Pedagogika”, “Pedagogik psixologiya”, “Pedagogik mahorat asoslari” va nihoyat “Pedagogik kompetensiya” kabi o‘quv kurslari mavjud bo‘lib, ular bir-birini ko‘p hollarda takrorlaydilar. Ularning barchasi tomonidan ilgari surilayotgan nazariyalar pedagogik kompetentlik fanida to‘laligicha berilgan. Pedagoglik kasbining sathlarini tashkil etuvchi kompetensiyalar Insonni faoliyat va muloqot ob’ekti sifatida tavsiflovchi kompetentsiyalar. Insonning ijtimoiy hamkorligini magistrlarda pedagogik deontologiya va kompetentlikga doir bilim, ko‘nikma va malakalar hosil qilinadi. va ijtimoiy muhitni ta’minlovchi kompetensiyalar. Inson faoliyatini ta’minlovchi kompetensiyalar. Kasbiy faoliyatning tanlangan sohasida muvaffaqiyatli ishlash ko‘nikmalari va malakalari.

Asosiy adabiyotlar

1. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. O‘quv qo‘ll. -T.: O‘zbekiston yozuvchilar uyushmasi, 2006. -159 b.
2. Axmedova M.T. Pedagogik kompetentlik. Uslubiy qo‘llanma. -T.: BROK CLASS SERVIS, 2016. – 84 b.
3. Axmedova M.T. Pedagogik konfliktologiya. O‘quv qo‘llanma. -T.: Adabiyot uchqunlari, 2017. – 320 b.
4. Ziyomammedov B. Pedagogik mahorat asoslari. O‘quv qo‘ll.-T.: TIB KITOB, 2009. -183 b.